

De regeringsvormingen eind 1985

door Mark PLATEL,

Politiek hoofdredacteur, Het Belang van Limburg.

*

I. Martens V wordt Martens V-bis - Verhofstadt I.

De avond van de verkiezingsdag, 13 oktober, heerste er een grote euforie in het kamp van de meerderheidspartijen: de coalitie bleef niet alleen overeind, ze kwam zelfs lichtjes versterkt uit de bus. Enkel geboren optimisten hadden zoiets durven voorspellen: het risico was immers al te opvallend groot dat christendemocraten en liberalen geen meerderheid meer zouden halen, of zo nipt dat het toch wel erg moeilijk zou worden om een stabiele regering te vormen.

Regering Martens kan voortdoen.

Onderzoeksmatig kon men natuurlijk vragen stellen bij de slechte VU-uitslag, bij het niet echt doorbreken van de Groenen, bij het feit dat de SP beneden het door sommigen verwachte resultaat bleven, maar de grote vragen naar de toekomstige coalitie toe, waren opgelost. Er was weliswaar een klein probleem bij de PVV, waar men het electoraal verlies niet goed begreep, maar het was overduidelijk: « De regering Martens kon voortdoen »! De beurs reageerde opvallend gunstig. Optimisme ook bij het Verbond van Belgische Ondernemingen. Er werden al suggesties gedaan omtrent de kandidaat ministers, maar tevens waren er ook signalen dat men best niet te hard van stapel liep. In « Le Soir » van 16 oktober bijvoorbeeld waarschuwde Jean Gol (PRL) dat de liberalen echt niet zinnens waren alleen maar aanhangwagen te spelen voor een katholiek kabinet. De Vlaamse liberalen waren bijzonder boos op de CVP, omdat die in drie van de vier Vlaamse provincies bestuursakkoorden had gesloten met de SP.

Met zo'n duidelijke uitslag in handen en dat na de verklaringen tot coalitie-engagement, afgelegd vóór de verkiezingen, verbaasde het natuurlijk niemand dat Wilfried Martens al op woensdag 16 oktober belast

werd met een formatieopdracht. Het Staatshoofd had zijn raadplegingen zeer beperkt gehouden: de partijvoorzitters, de gouverneur van de Nationale Bank en de sociale partners. Zo te zien kon nu snel werk gemaakt worden van « Martens VI », maar opvallend genoeg begon men nu in de regeringspartijen te vertragen en te waarschuwen: « Men zou zeker een maand nodig hebben », « De formatie zou geen formaliteit zijn ». Er waren trouwens enkele politieke problemen: het feit dat PSC en PRL geen meerderheid hadden in de Waalse Gewestraad, het « probleem » van de persoonlijke verhouding Gol-Nothomb, het ongenoegen bij de PVV over haar verkiezingsnederlaag, de terughoudendheid van het ACV. De formateur ontkende niet dat er moeilijkheden waren, maar het zou uiteindelijk wel loslopen. Nog voor het einde van het jaar zou de rijksmiddelenbegroting voor 1986 bij het parlement zijn. Donderdag 17 oktober en daags nadien had W. Martens een reeks informele contacten met de top van zijn ex- en nieuwe meerderheid. De andere partijen kwamen er niet eens aan te pas. Tijdens het weekeinde stelde formateur zijn ontwerpprogramma op. Deze langzaam-aan-actie had ondermeer te maken met een bezoek van de Spaanse vorsten aan ons land, maar men kon op die manier toch ook de anti-rakettenbetoging van zondag 20 oktober laten voorbijgaan. Deze zou, — ondanks het succes —, het beraad duidelijk niet beïnvloeden: de formateur had trouwens al gezegd dat men inzake de kernraketten bleef bij de verklaring van 15 maart 1985.

Maandag 21 oktober.

In de vooravond kwamen de 12 onderhandelaars voor het eerst bijeen in de ambtswoning van de Eerste-minister. Voor de CVP kwamen voorzitter Frank Swaelen, minister Jean-Luc Dehaene (ACV) en Herman van Rompuy (CEPESS), de Vlaamse liberalen stuurden voorzitter Guy Verhofstadt en de ministers Frans Grootjans en Herman de Croo; Gerard Deprez, voorzitter, kwam voor de PSC, samen met de ministers Charles-Ferdinand Nothomb en Philippe Maystadt. De Waalse Liberalen stuurden ook hun voorzitter Louis Michel, samen met Robert Henrion en Jean Gol. Zo nodig werd Henrion vervangen door François-Xavier de Donnée, de coming man van de PRL.

Men beperkte zich tot een eerste algemene lezing van het ontwerp-programma van formateur Martens: 16 pagina's met weinig verrassingen. Uitgaande van de vaststelling dat « driekwart van de weg in de strijd tegen de sociaal-economische crisis werd afgelegd » zou het nieuwe kabinet voortbouwen op de doelstellingen en resultaten van de vorige regering. Bovenop de besparingen van het spaarplan van 15 maart 1984, zouden er wel 70 miljard extra besparingen komen. Het was de bedoeling

tegen eind 1987 het tekort op de overheidsbegroting dat nog zo'n 11 % bedroeg, terug te brengen tot 7 % van het BNP. In de komende vier jaar zou men zorgen voor 50.000 nieuwe banen voor jongeren. Er zou worden gestreefd naar een interprofessioneel akkoord. Algemene reactie : Martens V wordt opgevolgd door Martens V-bis. De meerderheidspartijen reageerden « ja, maar », terwijl de werkgevers tevreden waren dat het herstelbeleid werd verder gezet, al had men twijfels over de manier waarop. Het ABVV vond het ontwerpprogramma « een nieuwe stap in de verkeerde richting », terwijl het ACV aandrong op herstel van de koopkracht door o.a. het herstel van de indexkoppeling.

Vanaf dinsdag 22 oktober verhuisden de onderhandelaars naar het Stuyvenbergkasteel in Laken (waar begin 1978 het Stuyvenbergakkoord, als aanvulling op het Egmontpact, tot stand kwam). Men zat daar rustig, ver van de pers. Het zou een bijzonder beraad worden, altans voor de buitenwereld. Geen enkele ontmoeting met de pers : de journalisten vonden het niet eens de moeite naar Stuyvenberg te gaan. Men leek er in te berusten dat de vier partijen in Stuyvenberg gedoemd waren om een akkoord te maken. Er kon dus niets mislopen.

Scepticisme.

Enigszins in de marge van het beraad haalde Ch.-F. Nothomb het nieuws met een brief aan de CVP-top. Hierin drong hij aan op goede nabuurschap tussen CVP en PSC. Na al de herrie rond de PSC-onwil om het onderwijs op te splitsen naar de Gemeenschappen toe, kwam het wel vreemd over. Tenzij het de bedoeling van Nothomb was om zijn positie binnen de PSC te bevestigen : de Luxemburgse excellentie zou trouwens versterkt uit het beraad komen.

Het probleem op Stuyvenberg bleek evenwel de begroting. De PVV twijfelde aan de ernst van die 70 miljard besparingen van de formateur. Op 24 oktober kreeg men rond de ondehandelingstafel een zware opoffer. Er was op de begroting van 1985 zeker meer dan 40 miljard extra tekort. Er zou ruim 11 miljard teveel uitgegeven zijn of nog worden, terwijl men 30 miljard minder inkomsten mocht verwachten. Twee dagen later pakte « De Standaard » uit met het bericht dat er zeker 200 miljard moest worden bespaard als men tenminste die 7 % wilde halen tegen einde 1987. Die 200 miljard gold uiteraard als netto bedrag : besparingen betekenen immers vaak ook minder inkomsten. In die omstandigheden hadden de Staten-Generaal van de Vlaamse Verenigingen van zondag 27 oktober weinig meer dan wat verbale invloed. Wel viel daar de aanwezigheid op van heelwat politici uit verschillende Vlaamse partijen. Bij het begin van de tweede onderhandelingsweek was er van

euforie geen sprake meer. Meer dan 200 miljard besparen, zonder nieuwe inkomsten, dat bleek toch wel een zware opgave. Bovendien werd er nogal wat geruzied tussen PRL en PSC over de vorming van de executieven, terwijl de PSC het bij de verkiezing van de provinciale senatoren in Brabant op een akkoordje gooide met het FDF, wat de verstandhouding aan Franstalige kant niet ten goede kwam.

Maandag 28 oktober kregen de onderhandelaars een tweede bittere pil te slikken : Cockerill Sambre had geld nodig, liefst 11 miljard ; de Waalse staalfabriek Tubemeuse zat ook in moeilijkheden en met de Kempense Steenkoolmijnen dreigde het ook mis te lopen. In Limburg kwam het trouwens tot stakingen toen bekend werd dat de directie van KS een saneringsplan klaar had met 3.740 banen die geschrapt moesten worden. De mijnbonden schorsten evenwel hun acties toen bekend werd dat de directie zou wachten op overleg met het nieuwe kabinet.

Op 19 oktober legde de formateur zijn herwerkt ontwerpprogramma voor. Alleen het sociaal economische luik kwam daarbij aan bod ; de overheidsfinanciën waren zorg voor later. Rond die overheidsfinanciën begonnen vooral de PVV onderhandelaars zich kordater, zeg maar agresiever, op te stellen. Vooral voorzitter Verhofstadt wilde niet weten van nieuwe inkomsten om de voorgestelde sanering te schragen. Pas op 6 november werd opnieuw ten gronde het dossier overheidsfinanciën terug aangepakt. Beslist werd het tekort tegen einde 1987 terug te schroeven tot 8 % van het bruto nationaal produkt. De 7 %, dat was voor het einde van de legislatuur, twee jaar later. De zwaarste klop zou wel in de eerste twee jaar komen.

Buiten Stuyvenberg werd men wel wat zenuwachtig : observatoren, politici van de oppositiepartijen en de publieke opinie vroegen zich af waarom het beraad zo lang duurde ; zelfs een moordende terreur van de CCC (Strijdende Communistische Cellen) en de bloedige overvallen van de bende van Nijvel konden de Stuyvenbergers niet aanzetten tot meer spoed. Kreeg de buitenwereld dus geen enkel element om te oordelen wat daarop Stuyvenberg gebeurde, er werden des te meer verhaaltjes rondgestrooid over de kandidaat-ministers, over de vraag of Jean Defraigne toch weer voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers zou worden niettegenstaande zijn verzet tegen eventuele nieuwe bijzondere machten en nog meer speculaties in die zin. Op Stuyvenberg draaide alles rond één dossier : de financiële sanering. Vooral de PVV-voorzitter wilde alleen ja zeggen als er ook een effectieve fiscale stop kwam.

Even kwam er wat beroering toen bleek dat de twee onderwijsministers nogal wat verbintenissen hadden goedgekeurd voor scholenbouw, niet-tegenstaande de reeds bekende afspraak van het formatieberaad dat er zeker in die sector flink wat zou worden bespaard. Er kwam zelfs een moratorium in de scholenbouw. Volgens Daniël Coens, de Nederlandstalige onderwijsminister, ging het niet om nieuwbouw maar om onderhouds- en moderniseringswerken; zijn Franstalige collega André Bertouille, PL, PRL had tussen 31 oktober en 8 november voor meer dan 280 miljoen laten vastleggen voor bouwwerken. De rel doofde uit.

Een maand na de verkiezingen had het publiek nog geen enkel zicht op wat daar op Stuyvenberg gebeurde. De onderhandelaars begonnen ook aan te voelen dat het best niet te lang meer duurde. Zaterdag 17 november kon vooral de PVV Stuyvenberg met een meer dan blij gemoed verlaten: de fiscale stop was een feit. De fiscale en de para-fiscale druk mocht gedurende vier jaar niet meer stijgen en er was ook bedongen dat elke heffing ten behoeve van de overheid werd geblokkeerd op het bereikte peil. PVV-voorzitter Verhofstadt had een kleine veldslag gewonnen: zijn fiscaal « carcan », zoals het werd genoemd, was een feit, ook al sprak men aan christendemocratische kant van een fopspeen.

Bij het begin van de vierde week onderhandelen kregen de gesprekspartners van de formateur « de politieke nota », meer algemene dossiers zoals staatshervorming, raketten, Happart, enz. Veel ophefmakend nieuws was in deze nota niet te vinden. De staatshervorming zou verder worden afgehandeld, de veiligheid van de burger zou extra worden verzorgd, het rakettenstandpunt werd bevestigd. « Inbel » werd een volwaardige rijksvoorlichtingsdienst en het probleem Brussel bleef in de koelkast. Voordat men die politieke punten kon aanpakken, had men nog twee dagen hard bakeleien nodig om het sociaal-economisch-fiscaal programma definitief goed te keuren.

Eens zover ging alles wel vlug. CVP en PVV lieten alvast hun congres bijeenkomen voor de daaropvolgende zondag. Men wilde gedaan maken! Of was het inderdaad, zoals « Le Soir » schreef op 22 november: « Les vraies négociations en mars? ». Het zou nog later worden! In de nacht van 21 op 22 november, de eerste nachtvergadering van het beraad, werd de politieke nota wat bijgewerkt o.m. inzake Brussel en de communautarisering van het onderwijs. Intussen hadden de Vlaamse onderhandelaars een akkoord bereikt over het Vlaamse regeerakkoord: een dag later, 22 november, waren PSC en PRL het eens over hun Frans gemeenschaps- en Waals gewestakkoord.

Voorzitterswissel bij de PVV.

Zondag 24 november keurden de vier partijcongressen het regeerakkoord nagenoeg eenparig goed (1). Men sprak van « Zaïrese meerderheden ». De liberalen hadden geen moeite om hun publiek te doen geloven dat het om een « blauw » akkoord ging : de christendemocraten deden hard hun best het tegenovergestelde te bewijzen.

Maandag 25 november riep W. Martens de vier voorzitters elk om beurt bij zich om hun verlanglijst te kennen voor de portefeuilles. Martens zelf hoopte het aantal ministers te kunnen berperken door o.m. grote departementen samen te voegen, een wens die ook nu weer een wens zou blijven. Er bleef intussen het probleem van de PRL-PSC meerderheid in de Waalse Gewestraad. Woensdag 27 november kon ook dat worden beslecht (zie verder). Eens dat achter de rug was, kon men verder praten. Twee partijvoorzitters kwamen daarbij extra in het nieuws. Frank Swaelen had het voorzitterschap willen wisselen voor een minister-portefeuille. Er waren kandidaten genoeg in de CVP om hem op te volgen, maar precies dat veroorzaakte zoveel moeilijkheden binnen de partij dat Swaelen verkoos voorzitter te blijven. Er werden vooral twee namen genoemd om Swaelen op te volgen : Wivina De Meester en Herman Van Rompuy. Laatst genoemde stuitte op het veto van het ACW, terwijl de kandidatuur van De Meester dan weer door andere groepen binnen de CVP niet werd geaccepteerd. Ze werd uiteindelijk staatssecretaris voor het gehandicaptenbeleid, terwijl Van Rompuy directeur bleef van CEPRESS, het christendemocratisch studie bureau.

Een andere partijvoorzitter, Guy Verhofstadt van de PVV liet zich veel langer pramen. Het was formateur Martens zelf die zeer uitdrukkelijk Verhofstadt in zijn kabinet wilde en meteen aan de top. Vice-premier en een portefeuille als begroting of financiën. Het motief was duidelijk : Verhofstadt had zeer sterk zijn stempel gedrukt op het regeerakkoord, had het kabinet in een financieel « carcan » gedwongen en had op de onderhandelaars sterke indruk gemaakt. Het was dus best voor Martens hem niet aan de zijlijn te laten. Zeker nu Frans Grootjans geen nieuwe portefeuille ambieerde. Grootjans zou zijn partijgenoot Jean Pede opvolgen als voorzitter van de Vlaamse Raad, terwijl deze laatste lid werd van de Vlaamse regering. Verhofstadt gaf uiteindelijk toe en werd aan het

(1) Volgens de cijfers van de pers : bij de CVP 1 stem tegen bij 5 onthoudingen ; bij de PVV 2 tegen en 1 onthouding ; bij de PSC 6 onthoudingen en bij de PRL één tegenstem ; dit bij een totaal stemmenaantal van 1200 voor de CVP, 850 voor de PVV, 400 voor de PSC en geen cijfer bekend voor de PRL.

hoofd van de partij opgevolgd door Annemie Neyts, PVV-volksvertegenwoordiger van Brussel en staatssecretaris voor Brussel. Zelfs was ze wellicht liever in de regering gebleven. Ze werd o.m. getipt voor Cultuur in de Vlaamse regering.

Toen men definitief wist dat het kabinet « een » meerderheid had in de Waalse Gewestraad ging alles heel snel. Nog die woensdagnacht werden de onderhandelingen voortgezet en rond vier uur 's morgens afgerond, steeds in de grootste discretie. Donderdag 28 november rond de middag werd de namenlijst van Martens VI officieel bekendgemaakt (2). Meest opvallende verwijdering: Freddy Vreven, PVV, die zijn defensieportefeuille moest afstaan aan zijn Franstalige liberale collega Xavier de Donnée. Vreven werd gewipt omdat hij blijkbaar niet had voldaan in een reeks moeilijke dossiers zoals de raketten, de jeeps en Pégard, om maar die te noemen. De Donnée kreeg behalve defensie ook « Brusselse Zaken », dat dus geen afzonderlijke portefeuille meer was. Een andere opvallende verwijdering was Hatry (PRL), die Brusselse Zaken kwijtspeelde, waar hij niet bepaald een succesvolle figuur was geweest. Bij de top viel vooral op dat J. Gol (PRL) Buitenlandse Handel kwijtspeelde (aan de PVV'er De Croo), terwijl Ch.-F. Nothomb (PSC) er « decentralisatie » bijkreeg. Maar voor het overige bleven beide heren gewoon op hun stoel, terwijl het uiteindelijk toch J. Gol was die niet meer naast Ch.-F. Nothomb wilde zitten in de regering, terwijl het CVP-congres vrij nadrukkelijk gevraagd had dat Nothomb niet zou terugkomen, zeker niet op Binnenlandse Zaken. Doordat H. De Croo (PVV) Buitenlandse Handel bijkreeg, naast Verkeer, kwam het buitenlands beleid nog meer in Vlaamse handen, wat de PSC nochtans zo fel had aangevochten onder Martens V, bij het vertrek, begin 1985, van de PVV'er Willy Declercq uit die regering naar de EG-Commissie. Leo Tindemans (CVP) bleef op Buitenlandse Betrekkingen zijn partijgenoot Paul De Keersmaecker op Europese Zaken (staatssecretaris), maar de Waalse liberaal Etienne Knoop werd staatssecretaris voor Buitenlandse Handel, onder H. De Croo dus. Marc Eyskens (CVP) wisselde Economische Zaken met Ph. Maystadt (PSC) voor Financiën. Nieuwkomers waren Jacky Buchmann (PVV) op Middenstand en André Damseaux (PRL) op Onderwijs (Franstalig). Voor de rest bleef iedereen op zijn vorige post.

Van een daadwerkelijke beperking van het aantal ministers kwam niet veel in huis.

Er waren 15 ministers wat precies evenveel was als bij Martens V.

Het aantal staatssecretarissen liep op van 10 naar 13 onder wie de drie vrouwelijke leden van de regering, alle drie lid van de CVP.

(2) Zie bijlage bij het artikel van M. Deweerdt, blz. 419.

Geen verrassingen dus, geen grote wijzigingen : Martens VI was eigenlijk Martens V-bis - Verhofstadt. Op 29 november kwam Eerste-minister Martens voor het parlement met zijn regeringsverklaring. De Kamer van Volksvertegenwoordigers gaf op 6 december haar vertrouwen aan de regering met 114 tegen 93 stemmen (geen onthoudingen en 5 afwezig). De Senaat keurde op 10 december 1985 de regeringsverklaring goed met 99 ja, 73 neen en 1 onthouding (pairage) bij 10 afwezigen.

II. Een nieuwe Vlaamse Executieve.

Pas op woensdag 5 november (bijna een maand na de verkiezingen) begonnen CVP en PVV hun onderhandelingen voor de vorming van een nieuwe Vlaamse Executieve. Al lang voor de verkiezingen hadden CVP vooral, maar ook de PVV, laten weten dat ze bereid waren om samen verder te regeren, uiteraard zonder de Socialisten of de Volksunie. Pogingen vanuit die partijen om toch weer te komen tot een coalitie van alle Vlaamse partijen in de Vlaamse Executieve, zoals in de eerste proportioneel samengestelde Executieve (1981-1985) werden niet eens in overweging genomen ; zeker niet nadat op 13 oktober de kiezers de kaarten zo hadden gelegd dat CVP en PVV zich niet eens de vraag naar « een » meerderheid hoefden te stellen. De « feitelijke » CVP-PVV meerderheid kon rustig de echte politieke meerderheid vormen. Het eventueel debat over de mogelijkheid om de regionale meerderheid anders samen te stellen dan de gelijktijdige nationale meerderheid werd niet ontweken, sterker, men begon zelfs niet aan de discussie ! CVP en PVV bleken de vorming van een nationale regering en van de Vlaamse Executieve als één pakket te beschouwen. Net zoals in 1981 bij de vorming van de eerste Vlaamse Executieve, maar toen was men wettelijk gedwongen een coalitie met alle belangrijke partijen te aanvaarden.

Onderhandelaars waren de CVP'ers Gaston Geens en Jan Lenssens, beide uittredende leden van de Executieve, en Guido Verhaegen, fractieleider van de CVP in de Vlaamse Raad. Voor de PVV zaten Karel Poma en Jacky Buchmann, ook uittredend, rond de tafel samen met hun partijgenoot Ward Beysen. Anders dan bij de Franstaligen speelden de partijleiders in het Vlaams beraad maar een toezienende rol : ze werden ook geacht de wensen van de Vlaamse onderhandelaars te laten doorstromen naar het Stuyvenbergkasteel, waar het nationaal beraad plaats had. Zoals er over Stuyvenberg weinig nieuws naar buiten kwam, zo verliep ook het Vlaamse beraad in de grootste discretie. Na een week onderhandelen, de Vlaamse onderhandelaars kwamen elke dag bijeen, wist G. Geens alleen te vertellen dat « de zaken opschoten ». Zoals bij de

Franstaligen vormden twee dossiers voor de Vlaamse onderhandelaars opvallend moeilijke punten : het mediabeleid en de sociale huisvestingspolitiek. Bij dit laatste dossier speelden (en spelen) de financiële lasten uit het verleden een zeer zware rol. Wat het mediabeleid betreft, was er volgens G. Geens een akkoord over de oprichting van een Vlaamse Onafhankelijke Televisie (3). Die mededeling werd evenwel slecht onthaald door de liberale partner die een meer autonome private-televisie wilde. Uiteindelijk bleek het akkoord maar een « werknota » te zijn. Dat belette CVP en PVV niet, ongeveer gelijktijdig als hun Franstalige collega's klaar te zijn met hun Vlaams regeerakkoord. Zoals bij de Franstaligen werd er dan nog enkele dagen veel gezegd en geschreven over de namen van de nieuwe leden van de Executieve : ook hier bleek nogmaals hoe nauw verbonden de Gewest- en Gemeenschapsregeringen waren aan de nationale regering (4).

Toen alles geregeld bleek te zijn kwam er flink wat tegenwind vanuit de PVV. Sommigen waren duidelijk niet gelukkig met het feit dat niet zij, maar anderen, gemeenschapsminister waren geworden. De PVV-top werd enigszins teruggedroefd en gedwongen tot bijkomende onderhandelingen die uiteindelijk resulteerden in de aankondiging van de « Autonome Raad voor het Rijksonderwijs » alvast aan Nederlandstalige kant.

III. PRL-PSC of PRL. PSC. PS of..

Aan Franstalige kant lagen de kaarten moeilijker dan bij de Vlaamse regering. Twee gegevens bezwaarden hier een vlugge afspraak. PSC en PRL hadden duidelijk gesteld dat ze samen de Franse Gemeenschapsregering en de Waalse Gewestregering zouden vormen. Maar in de Waalse Gewestraad haalden PSC en PRL samen 52 zetels, dat was één te weinig om de meerderheid te hebben. Dat gegeven werd ook in de Franstalige pers, de eerste dagen na de verkiezingen, aanvaard. Vraag was dus wie men zou vragen om die meerderheid te versterken.

Geen meerderheid.

In de Waalse Gewestraad haalden PSC en PRL samen 52 zetels. Precies de helft van 104, geen meerderheid dus. PS en Ecolo haalden evenwel maar 51 zetels. Ook geen meerderheid dus : er was dan ook niet meteen sprake van een wisselmeerderheid. Veel draaide rond de 104de

(3) O.a. *Het Volk*, 19 november 1985.

(4) Voor de samenstelling van de Gewest- en Gemeenschapsregeringen, zie bijlage bij het artikel van M. Deweerdt, blz. 420.

zetel, die van Volksunie-senator Toon Van Overstraeten, die door apparentering was verkozen in het Waalse arrondissement Nijvel. De derde keer dat het apparenteringssysteem voor politieke heibel zou zorgen, de derde keer dat de politieke wereld er veel zou over praten om uiteindelijk te wachten op de volgende keer... In de Franse Gemeenschapsraad lagen de kaarten iets beter voor de PSC-PRL coalitie, 67 zetels op 133, een meerderheid van 1 zetel, maar toch een meerderheid.

In die omstandigheden was het best te begrijpen dat er werd uitgekeken naar ruimere meerderheden, uitgaande evenwel van de PSC-PRL-afspraken dat ze « samen » zouden regeren, zowel in de Gemeenschap als in het Gewest. Voor het Waalse Gewest werd meestal gedacht aan een klassieke driedelige formule ; voor de Franse Gemeenschap bleven alle uitwegen mogelijk : met PS, Ecolo of/en FDF. Vanaf de eerste dagen werd duidelijk dat men bij de PRL vooral naar de PS lonkte. Pasmunt daarbij was de eventuele samenvoeging van Gewest en Gemeenschap, een vraag van de PRL. Bij de PSC was vóór een samenvoeging principieel wel gewonnen, maar niet nu. Het risico bestond dat de PRL in dat geval gemakkelijk de communautaire opsplitsing van het onderwijs zou aanvaarden, wat de PSC met zoveel moeite had kunnen tegenhouden. Bij de Parti Socialiste had men voorstanders van de fusie en tegenstanders. André Cools bijvoorbeeld was voor, Jean-Maurice Dehousse tegen. Ook Philippe Moureaux, kopman in Brussel, was tegen ; hij stelde bovendien in een gesprek met « Le Soir » op 17 oktober dat de PS wilde meedoen in beide executieven of helemaal niet.

Maandag 21 oktober hadden PSC-voorzitter Deprez en zijn PRL-collega L. Michel een eerste formele ontmoeting met hun mogelijke medespelers. Erg plechtig ontvingen zij samen, in de salons van de Franse Gemeenschap, achtereenvolgens PS-voorzitter Spitaels, zijn FDF-collega Clerfayt en Paul Lannoye, woordvoerder van Ecolo. De verrassing kwam van de PS. Die bleef gekant tegen een fusie van Gewest en Gemeenschap, maar accepteerde wel een verregaande samenwerking tussen beide instellingen. Voor het FDF was uiteraard Brussel prioritair, terwijl de Waalse Groenen onder meer vragen stelden in verband met de kernenergie, de voortzetting van grote openbare werken en terzelfdertijd gekant bleef tegen de fusie van Gewest en Gemeenschap. Intussen wisten velen te vertellen dat PSC-voorzitter Deprez maar één doel had : ervoor zorgen dat de PS in de oppositie bleef en dat op alle vlakken. De socialistische eis om in ieder geval te kunnen meedoen aan beide executieven, speelde daarbij in de kaart van G. Deprez.

PRL-voorzitter Michel zorgde voor bijkomende moeilijkheden. Twee dagen na de eerste formele contacten, — er waren duidelijk heel veel

informele gesprekken in die dagen —, zorgde hij voor spanning met de PSC door plots uit te pakken met twee nieuwe eisen. PRL en PSC moesten eerst een gemeenschappelijk programma opstellen voor het Gewest en de Gemeenschap. Dat programma zou dan in grote mate te nemen of te laten zijn door een eventuele partner; als men hem vroeg, mocht hij meedoen op basis van het PSC-PRL programma.

Bovendien moesten alle Gewestdiensten die reeds naar Wallonië waren overgebracht, terugkeren naar Brussel. Twee uur na de bekendmaking van deze eisen, komt de reactie van PSC-voorzitter Deprez: de PSC wil een meerderheidspact sluiten; zij heeft geen exclusieven tegen een mogelijke derde partner; zij is akkoord om de basisbeginselen van een programma vast te leggen, maar vraagt niet noodzakelijk dezelfde partner in Gewest en Gemeenschap. Over de verhuis van de Gewestdiensten naar Brussel werd weinig of niets gezegd: men was er zeker niet tegen aangezien de PSC vroeger al (o.m. op het partijcongres van Moeskroen) gekozen had voor Brussel. Toch was Deprez op dat punt veel genuanceerder dan zijn liberale collega. De overheveling van diensten van Brussel naar Wallonië was door de vorige Waalse Gewestregering beslist door de socialistische meerderheid met steun van A. Damseaux (PRL). Op 12 juli 1983 besliste de Waalse Executieve dat Namen de Waalse hoofdstad zou worden. Twee departementen waren al naar Namen overgebracht, samen met zo'n 700 ambtenaren. De discussie rond de verhuis zou dagenlang de Franstalige politieke aandacht gaande houden: het gemeenschappelijk vakbondsfront FGTB-CSC diende zelfs een stakingsaanzegging in.

Intussen waren PSC en PRL toch rond de tafel gaan zitten. In een vrij gespannen sfeer, vol wantrouwen. Er werd terzelfdertijd onderhandeld over het Gewest en de Gemeenschap. Over een aantal « voorafgaanden » werd flink gedebateerd, zij het dan binnenskamers. Zo bijvoorbeeld over een loyauteitspact tussen PRL en PSC. De Franstalige christendemocraten zegden niet meteen neen, maar stelden toch zware eisen. Het pact moest voor acht jaar gelden en niet alleen slaan op de nationale en de andere regeringen, maar op de provinciebesturen en op een aantal Waalse steden. Bij de PSC was men duidelijk bevreesd dat de PRL, die niets wilde weten van FDF en/of Ecolo als derde partner, toch nog aanpakte, met de PS.

Toch « een » meerderheid.

Parallel met de discussies op Stuyvenberg, werkten de PSC en PRL toponderhandelaars, meestal de partijvoorzitters zelf, hun akkoorden uit voor het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap. Voor het Waals

akkoord stelde dat niet zoveel moeilijkheden ; de Franse Gemeenschap verliep iets minder vlot, maar het was vooral de verdeling van invloeden en portefeuilles waarvoor men veel tijd nodig had. In de nacht van 26 op 27 november was het dan toch zover. Precies op tijd om in de namiddag in Namen de openingsvergadering van de Waalse Gewestraad te kunnen bijwonen. Vraag : hoe zal de niet-meerderheid daar aan een meerderheid geraken. De PSC-PRL coalitie had nog altijd maar 52 stemmen, één tekort dus om de meerderheid te hebben. Als de oppositiepartijen PS en Ecolo de aanwezigheid van VU-senator Van Overstraeten aanvaardden, dan kreeg men bovendien een 52-52 toestand, een volledige blokkering. Van Overstraeten zelf had enkel laten horen dat hij in ieder geval naar Namen kwam.

« Bête et méchant » zo stelde « La Libre Belgique » 's anderendaags. De Vlaamse pers was niet minder streng, « vaudeville in Namen », « democratie van het telraam », « absurde toestand », en nog veel ander fraais waren de titels boven de commentaren bij de openingszitting van de Waalse Gewestraad. Urenlang werd er zwaar gescholden en geruzied tussen twee blokken. De PSC-PRL groep probeerde met allerhande drogargumenten te bewijzen dat Van Overstraeten moest gewipt worden. De persoon van de VU-senator, die zelf ook aan het woord kwam en door iedereen met welwillende aandacht werd beluisterd, kwam daarbij weinig ter sprake : het ging er om hem weg te werken, om dan te kunnen zeggen dat de PSC-PRL groep de meerderheid had. Met een toch wel opvallend gemak verdedigde o.m. de PS de aanwezigheid van Van Overstraeten. PRL en PSC hadden dan oog argumenten genoeg om die partij een onlogische houding te verwijten : bij gelijkaardige gelegenheden vroeger had de PS immers een tegenovergestelde houding aangenomen (5).

Zeven uur lang werd er geruzied tot voorzitter Clerdent (PRL), in de grootste verwarring, een stemming doordrukte, waardoor Van Overstraeten inderdaad werd teruggedrukt. De oppositie, inclusief Van Overstraeten, had op dat ogenblik de zaal verlaten. Het bureau van de Raad werd verkozen en de zes gewestministers aangeduid. De PRL-PSC groep stelde dat ze nu inderdaad de meerderheid vertegenwoordigden : 52 is immers gelijk aan de helft + 1, niet van de oorspronkelijke 104, maar van 103. De meerderheidspartijen stelden dat de wet nergens uitdrukkelijk voorziet dat de 104 leden moeten zijn, — men vergat dan wel te zeggen dat de wet zeer duidelijk voorziet wie allemaal lid is van

(5) Th. LUYKX en M. PLATEL, *Politieke geschiedenis van België*, Antwerpen, 1986, vijfde druk. blz. 722.

de Waalse Gewestraad en dat geeft 104 leden —, en dat dus de Raad zelfstandig kan bepalen hoeveel leden er zijn. Ook in de Franstalige pers werd deze redenering op nogal wat scepticisme en kritiek onthaald. Premier Martens zat duidelijk verveeld met de zaak : hij werd immers geacht de voorzitter van de gewestregering voor benoeming voor te dragen aan de Koning. Wat als later zou blijken dat die voorzitter op een illegale manier was aangeduid ? De juristen geraakten ook niet tot een eensluidend standpunt. Uiteindelijk stelde de nationale regering dat niet zij, maar de voorzitter van de betrokken raad moet oordelen of alles correct is verlopen. Er kwamen nog andere moeilijkheden : het bleek dat de Waalse gewestregering een paar dagen te vroeg was verkozen : althans volgens het boekje. Resultaat : de eedaflegging van de nieuwe Waalse gewestministers moest een paar dagen worden uitgesteld maar op 11 december kon de PSC'er Melchior Wathelet als voorzitter van de Waalse gewestregering met zijn collega Gaston Geens (CVP) van de Vlaamse regering en Philippe Monfils (PRL) van de Franse Gemeenschap de eed afleggen bij de Koning.

Het zou geen gemakkelijke klus worden voor de PSC-PRL ploeg in de Waalse gewestraad : de oppositie zou immers van elke mogelijke gelegenheid gebruik kunnen maken om de « politieke » meerderheid in de Waalse gewestraad in verlegenheid te brengen met als resultaat dat de nationale politiek verlamd wordt telkens de Raad vergadert. Het komt er telkens op aan het quorum te halen : alle 52 leden moeten telkens aanwezig zijn.

In de Franse Gemeenschap verliep een en ander veel minder rumoerig. Op vraag van de PSC-PRL meerderheid werd VU-senator Van Overstraeten ook hier uitgesloten, ook al was dat niet nodig om de meerderheid te halen. Er waren wel wat geruchten en ook gesprekken om de meerderheid toch te verruimen, met bijvoorbeeld het FDF (of wat daar nog van overblijft), maar dat liep op niets uit. De Brusselse partij zou nu eens tegenstemmen, dan weer meedoen.

Besluit.

Uit de soms onverkwikkelijke gebeurtenissen rond de vorming van deze tweede reeks gewest- en gemeenschapsregeringen valt heel wat te leren. In de wetten van augustus 1980 op de staats hervorming heeft men zoveel willen « regelen », dat men niet alleen heelwat heeft vergeten, maar terzelfdertijd zoveel heeft vastgelegd dat men in de procedure verstrikt geraakt : de discussie rond meerderheden, rond de vraag wat men doet als iemand geen kandidaat meer is of overstapt naar de natio-

nale regering, rond het mogelijk toezicht van de nationale regering op de procedure... Maar men heeft er vooral kunnen uit leren dat voor velen, zeker in de huidige meerderheid de Gewest- en Gemeenschaps-executieven alleen maar « afspiegelingscolleges » zijn van de nationale coalitie.

Het zijn dezelfde partijen en politici die onderhandelen, zeker aan Franstalige kant. De onderhandelingen lopen strikt parallel, zodanig dat men samen aan de eindmeet komt. En vooral, er kan duidelijk geen sprake zijn van andere coalitiesamenstelling. Vraag is dan wel of dit de weg is naar echt een ander Belgisch samenlevingsmodel, al dan niet geregio-federaliseerd ?

